

*ГУК “Лунінецкая раённая цэнтралізаванная бібліятэчная сістэма”
Аддзел бібліятэчнага маркетынгу*

Юбілейны партрэт 2018

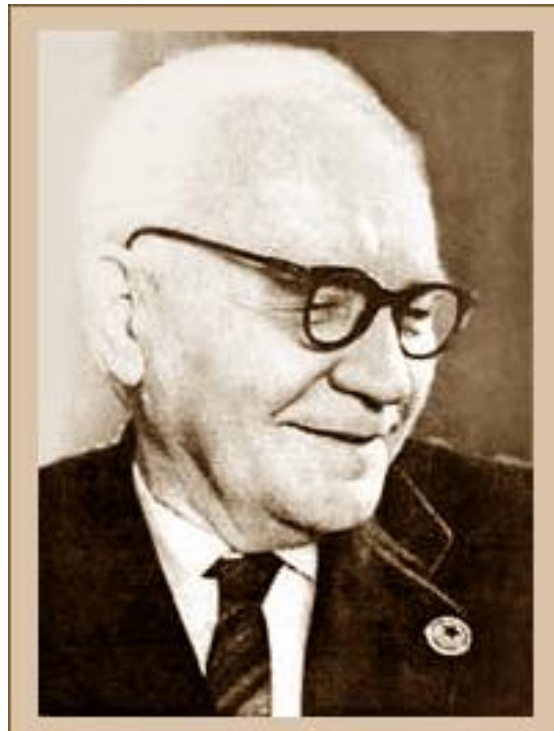
*Да 135-годдзя з дня нараджэння Янкі Маўра, 70-годдзя
Святланы Алексіевіч, 220-годдзя Адама Міцкевіча,
135-годдзя Вацлава Ластоўскага*

Методыка-бібліяграфічнае выданне

г. Лунінец, 2018 г

Янка Маўр

Біяграфія

Раннія гады

Янка Маўр, сапраўднае імя Іван Міхайлавіч Фёдараў (10.05.1883 – 03.08.1971) нарадзіўся ў горадзе Лібава (цяпер Ліепая, Латвія) у сям'і выхадца з Беларусі (які ў гэтым горадзе апынуўся ў пошуках працы). Яго бацька быў адстаўным салдатам, паходзіў з беззямельных беларускіх сялян, працаваў сталяром. Да ваеннай службы ён насіў прозвішча Ільін, а прозвішча Фёдараў з'явілася ў выніку памылкі армейскага пісара, які запісаў Міхаіла Фёдаравіча — Міхаілам Фёдаравым. Бацька рана памёр, і маленькі Іван разам з маці пераехаў на яе радзіму — у вёску Лебянішкі (былой Ковенскай губерні). Яны жылі ў беднасці, і толькі дзякуючы намаганням маці, якая ў што бы то ні стала марыла даць адукацыю сыну, у 1895 годзе ён скончыў пачатковую школу, а ў 1899 — Ковенскае рамеснае вучылішча. Пасля вучылішча ён паступіў у Панявежскую настаўніцкую семінарыю. У канцы 1902 яго выключылі з апошняга, выпускнога класа — за вальнадумства і «за сумневы ў рэлігіі». Тым не менш, у 1903 годзе ён усё ж атрымаў пасведчанне настаўніка пачатковай школы, здаўшы экстрэнам экзамены за семінарскі курс.

Педагогічная дзейнасць

Пасля навучання ў настаўніцкай семінарыі Фёдараў пачаў працаваць у школе пад Панявежам у мястэчку Наўямесціс, а потым яго перавялі ў вёску Бытча на Барысаўшчыне.

У 1906 годзе ён прыняў удзел у нелегальным педагогічным з'ездзе, які адбыўся на Мікалаеўшчыне. У гэтым жа з'ездзе прыняў удзел і будучы класік беларускай літаратуры Якуб Колас. У «Працоўным спісе», які захаваўся ў архіве пісьменніка, адзначаны вынік гэтай падзеі для яго ўдзельніка: «1906. VIII. Звольнены са службы і аддадзены пад суд...». Разам з Якубам Коласам і іншымі актыўнымі ўдзельнікамі быў аддадзены пад суд, пазбаўлены права выкладаць у школе і ўзяты пад нагляд паліцыі.

У 1909 годзе ўступіў у царкоўны шлюб. Пераехаў у в. Турэц. Толькі ў 1911 І. Фёдараў працаўладкаваўся выкладчыкам географіі і гісторыі ў Мінскую прыватную гандлёвую школу.

Судовае разбіральніцтва па справе аб настаўніцкім з'ездзе доўжылася амаль два гады. Фёдарава адхілілі ад педагогічнай дзейнасці і ўзялі пад нагляд паліцыі. Толькі праз 5 гадоў, у 1911 годзе, яму ўдалося ўладкавацца выкладчыкам у прыватную гандлёвую школу ў Мінску. З восені 1917 года ён уладкаваўся настаўнікам географіі і гісторыі ў мінскую чыгуначную гімназію. Пасля рэвалюцыі ён стаў настаўнікам 25-й чыгуначнай школы імя А. Р. Чарвякова.

У 1920 таксама працаваў у Наркамаце асветы Беларусі і ў рэспубліканскім саюзе работнікаў асветы.

Працу настаўніка Іван Фёдараў пакінуў толькі ў 1930 годзе, калі перайшоў на працу ў Беларускае дзяржаўнае выдавецтва (дзе працаваў да 1936 года).

З 1930 на творчай працы. Член Саюза пісьменнікаў СССР (з 1934).

Вайна і пасляваенныя гады

Падчас вайны пісьменнік вымушана апынуўся далёка ад роднай зямлі — спачатку ў Новасібірску, затым у Алма-Аце. Гэты час ён перанёс як цяжкае выпрабаванне, нават як «псіхічную траўму», пра што ён прызнаўся ў лісце да Хвядоса Шынклера 2 лютага 1942 г. У 1943 годзе Янка Маўр пераехаў у Маскву, дзе, моцна захварэўшы, трапіў у бальніцу. У родны Мінск ён вярнуўся толькі пасля вызвалення яго ад фашысцкіх захопнікаў.

Янка Маўр памёр 3 жніўня 1971 года. Пахаваны ў Мінску на Усходніх могілках.

Творчая дзейнасць

Проза

Дэбютаваў у 1923 г. як фельетаніст ў газеце «Советская Белоруссия» і ленаградскім часопісе «Бегемот». У 1925 годзе ў часопісе «Беларускі піянер» надрукаваў першую навукова-фантастычную аповесць на беларускай мове «Чалавек ідзе», якая паклала пачатак фантастычнаму і прыгодніцкаму жанрам у беларускай літаратуры. Аповесць надрукаваў пад псеўданімам «Янка Маўр». «Янка» — гэта беларускі аналаг імя «Іван». Як паказвала даследчыца творчасці Янкі Маўра беларуская літаратуразнаўца Эсфір Гурэвіч, пісьменнік, захаваўшы сваё сапраўднае імя ў першай частцы псеўданіма, недвухсэнсоўна паказваў на тое, што ён — сын беларускай зямлі. Значэнне псеўданіма «Маўр» шырока адкрыецца ў яго наступных аповесцях: «У краіне райскай птушкі» (1926), «Сын вады» (1927), у якіх ён паказаў сябе як абаронца правоў каланіяльных і залежных народаў, са спагадай ставіўся да карэнных народаў Паўночна-Заходняй Афрыкі, і праявіў сябе як інтэрнацыяналіст.

Сваю першую аповесць «Чалавек ідзе» Фёдараў напісаў ва ўзросце 44 гадоў, будучы выкладчыкам 25-й мінскай чыгуначнай школы. Пасля чытацкага поспеху твора пісьменнік працягнуў працаваць у жанры дзіцячай прыгодніцкай і навукова-пазнавальнай літаратуры

Янка Маўр пісаў пераважна для юных чытачоў. У творах «У краіне райскай птушкі» (1926), «Сын вады» (1928) аўтар пастараўся абвергнуць прадстаўленне аб тубыльцах як аб крыважэрных людаедах, пазбаўленых элементарных чалавечых пачуццяў, людзях другога гатунку.

Аповесць «Чалавек ідзе» акрэсліла тую тэндэнцыю спалучэння пазнавальнасці і прыгодніцтва, якую Маўр развіў потым у наступных сваіх аповесцях і ў рамане «Амок» (1929).

У 1930-х гадах пісьменнік ад «экзатычнага» іншаземнага матэрыялу звярнуўся да родных мясцін, да жыццёвай рэальнасці, у якой дзейнічаюць юныя героі. Рушылі ўслед аповесць «Палескія рабінзоны» (1930), якая расказвала пра прыгоды двух падлеткаў у глухім Палессі, утапічная «Аповесць будучых дзён» (1932) пра камуністычную будучыню СССР, «ТВТ» (1934), у якой з гумарам

распавядаецца пра звычайныя справы школьнікаў. Гэтыя творы карысталіся поспехам у юных чытачоў.

У аповесці «Палескія рабінзоны» аўтар выкарыстаў рабінзанаду, падказаную сусветна вядомым «Рабінзонам Круза» Даніэля Дэфо. Маўр, адкінуўшы псеўдарамантыку, захапленне экзотыкай далёкіх заморскіх краін, звярнуўся да свайго роднага краю і яго пазнання. Ён паказаў, што і пад беларускім небам, у далёкіх і блізкіх кутках роднага краю ёсць свая рамантыка і свая прыгажосць, кожны раз новая і нечаканая.

Эвалюцыя жанру прыгодніцкай аповесці прасочваецца і ў аповесці «ТВТ» (1934), якая атрымала першую прэмію на ўсебеларускім конкурсе дзіцячай кнігі, пасля чаго ёю зацікавіўся Максім Горкі. Па просьбе Горкага Янка Маўр перавёў аповесць на рускую мову і адаслаў яму. Гэта было напярэдадні I з'езду пісьменнікаў СССР. Мастацкая навізна гэтай аповесці заключалася ў тым, што так званая тэма працоўнага выхавання загучала натуральна дзякуючы жывому духу гульні, па законах якой і створана таямнічае і загадкавае «Таварыства ваяўнічых тэхнікаў». Праз гульні хлопцы ўключаліся ў жыццё з яго паўсядзённымі клопатамі і дробнымі бытавымі праблемамі. Хлопцы ўласнымі сіламі выпраўляюць усе няспраўнасці, наводзяць парадак і практычна абжываюць гэты свет.

На працягу 1946—1948 гадоў Янка Маўр сумесна з Пятром Рунцом займаўся зборам і рэдагаваннем успамінаў беларускіх дзяцей аб вайне для кнігі «Ніколі не забудзем», якая выйшла ў 1948 годзе з прадмовай Якуба Коласа. Выдадзеная кніга атрымала высокую ацэнку не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі.

Пасля вайны Янка Маўр апублікаваў цыкл апавяданняў аб трагічных выпрабаваннях, якія давалася выпрабаваць дзецям у ваенныя гады («Шчасце», «Дзве праўды», «Максімка»).

У 1946 годзе Янка Маўр напісаў апавяданне «Завошта?», у аснову якога лёг рэальны трагічны факт — гібель жонкі і сына пісьменніка М. Лынькова. У 1948 годзе ён напісаў аўтабіяграфічную аповесць «Шлях з цемры». У 1954 годзе выйшла яго навукова-фантастычная аповесць «Фантамабіль прафесара Цылякоўскага», якая стала трэцяй яго кнігай, напісанай у жанры сацыяльнай утопіі (першая — фантастычная казка «Падарожжа па зорках» (1927) з цыкла «Піянерскія казкі», а потым — «Аповесць будучых дзён» (1932)).

Пераклады твораў Я. Маўра на іншыя мовы

Творы Янкі Маўра пераведзены на рускую, украінскую, армянскую, таджыкскую, літоўскую, польскую і чэшскую, нямецкую і румынскую мовы. Асобныя яго творы выдадзены ў Амерыцы, Англіі, Кітаі і іншых краінах.

Захапленні пісьменніка

Янка Маўр быў вядомым эсперантыстам. Эсперанта ён пачаў вывучаць яшчэ ў 1904 годзе. У 1926 годзе ён веў перадачу для эсперантыстаў на беларускім радыё.

Свайму зяцю Міхасю Міцкевічу ён чытаў «Яўгена Анегіна» на эсперанта. Ведучы перапіску з эсперантыстамі свету і атрымліваючы ад іх наўпрост рэдкую інфармацыю, ён напісаў кнігу «Амок».

Янка Маўр сабраў вялікую хатнюю бібліятэку, якая была адной з лепшых у даваенныя гады ў Беларусі.

Пісьменнік захапляўся спірытызмам. У яго хаце збіраліся кампаніі, якія практыкавалі выклік духаў. У Маўра быў філасофскі склад розуму, і ў спірытызме ён бачыў не містыку, а недаследаваную прыродную з'яву, і спрабаваў зразумець яго механізм. У пісьменніка былі два тоўстых сшытка, у якія ён запісваў вынікі спірытычных сеансаў, але ў 1938 годзе ён іх спаліў. Спірытычныя сеансы праводзіў пры дапамозе сподка на сталі з алфавітам. Вядомы выпадак, калі ён зладзіў нейкаму партыйнаму работніку міні-сеанс спірытызму, падчас якога прымусіў рухацца аловак. На думку Міхася Міцкевіча, Янка Маўр валодаў незвычайнымі здольнасцямі.

Любіў Янка Маўр і язду на веласіпедзе і добра іграў на скрыпцы.

На сваёй дачы пад Мінскам, у Ждановічах, Янка Маўр пабудаваў будан-кабінет з лазы. На мастках над Свіслаччу ён паставіў імправізаваны пісьмовы стол, так, што можна было складаць кнігі пра далёкія краіны, звесіўшы ногі ў ваду і уяўляючы сябе на беразе акіяна.

Бібліяграфічны спіс літаратуры

1. Маўр Янка // Беларус. энцыкл. : у 18 т. – Мінск, 2000. -Т.10. - С. 218.
2. Маўр Янка// Беларускія пісьменнікі: біблігр. слоўн. : у 6 т. / [пад рэд. А.В. Мальдзіса]. – Мінск, 1994. – Т. 4. – С. 256-262.
3. Янка Маўр // Беларускія пісьменнікі (1917 - 1990) : даведнік / [склад. А.К. Гардзіцкі]. – Мінск, 1994. – С. 374 - 375.

4. Воюш, Дз. Маўр –Дзя –Дун і Дзэдэмона: вивучэнне творчасці Янкі Маўра з выкарыстаннем магчымасцей сеціва / Інга Воюш // Роднае слова. – 2013. -№5. –С. 59-61.
5. Ефимова, М. Таким он был: [120 лет со дня рождения Янки Мавра] / М. Ефимова // Неман. — 2003. —№ 5. —С. 161-168.
6. Зубкоўскі Б. Другое чаканне Маўра / Браніслаў Зубкоўскі//Беларуская думка. –2005. -№ 5. –С. 172-177.
7. Зубкоўскі, Б.А. Янка Маўр: мастацкі матывацыйны вопыт першапраходцы / Браніслаў Зубкоўскі // Роднае слова. –2012. -№5. – С. 17-21.
8. Кузьміч, Н. Усе мы дзеці прыроды: [аповяданне “Багіра” Янкі Маўра] / Н. Кузьміч // Роднае слова. —2008. —№ 5. —С. 5-6.
9. Міцкевіч, Н. Доўгая дарога:(ад дома Янкі Маўра да дома Якуба 5 Коласа) / Н. Міцкевіч // Полымя. —2012. —№ 4. —С. 167-176. — (Заканчэнне. Пачатак у № 3, 4, 5, 7, 8, 2011 г., № 1, 2012 г.).
10. Рунец, П. Чалавек з крылатай фантазіяй / Пятро Рунец. Мінск, 1983. — 64 с.
11. Садоўская, Л. Капітан нашых падарожжаў Янка Маўр / Л.Садоўская // Бібліятэка прапануе. –2003. -№2. –С. 11-13.
12. Струк, Т. Вивучэнне аповесці “У краіне райскай птушкі” Янкі Маўра// Роднае слова. –2010. -№3. –С. 76-78.
13. Янка Маўр (Іван Міхайлавіч Фёдараў) (1883-1971) : [творчы шлях : характарыстыка твораў] // Беларуская дзіцячая літаратура : вучэбны дапаможнік / пад рэдакцыяй А. М. Макарэвіча. —Мінск, 2008. —С. 197-220.
14. Янка Маўр// Гісторыя беларускай літаратуры ХХ ст. (20-50-я г.). — Мінск, 2000. —С.455-477.
15. Яўхімава, М. Добры і мудры настаўнік: творчасць Янкі Маўра: [да 110-годдзя з дня нараджэння] / М. Яўхімава // Роднае слова. —1993. — № 5. —С. 7-15.
16. Яфімава, М. “Дзіцячым пісьменнікам трэба нарадзіцца...”: [да 125-годдзя з дня нараджэння Янкі Маўра] / М. Яфімава // Полымя. —2008. —№ 5. —С. 160-164.
17. Яфімава, М. Ён пісаў добрыя кнігі // Бібліятэка прапануе. –2009. - №4. –С. 22-24.
18. Яфімава, М. Шляхамі роднай Беларусі: [аповесць “Палескія рабінзаны” Янкі Маўра] / М. Яфімава // Роднае слова. —2008. —№ 9. —С. 30-32.

23. <http://yankamavr.ru>—сайт Янкі Маўра.

Прыклады назваў кніжных выстаў:

- «Ён пісаў добрыя кнігі»;
- «Капітан нашых падарожжай - Янка Маўр»;
- «Чалавек з крылатай фантазіяй»;
- «Трапяткі ветразь яго творчасці!...»;
- «Капітан нашых падарожжаў»;
- «Добры і мудры настаўнік»;
- «Мысліцель і летуценнік»

Віктарына па творчасці Я.Маўра

“Што ты ведаеш пра жыццё і творчасць Я.Маўра?”

1. Назавіце сапраўднае імя Янкі Маўра
(*Іван Міхайлавіч Фёдараў*).
2. Кім працаваў Я.Маўр да таго, як пачаў займацца літаратурай?
(*Настаўнікам*).
3. Якія прадметы ён выкладаў?
(*Гісторыю, геаграфію*).
4. Якую назву насіла першая апавесць, напісаная Маўрам?
(*“Чалавек ідзе”*).
5. Ці лічыце вы, што ёсць што-небудзь агульнае паміж кнігамі Я. Маўра “ТВТ” і А. Гайдара “Цімур і яго каманда”?
6. Хто такія “светлячкі”?
(*Светазар і яго сястра з апавесці “Фантамабіль прафесара Цылякоўскага”*).
7. Чые гэтыя рэчы: шнурок з чаравіка, лук, карэньчыкі? Што і для чаго змайставалі з іх героі адной апавесці?
(*Віктра і Мірона, для здабычы агню, “Палескія рабінзоны”*).
8. Чаму Маўра называюць беларускім Ж. Вернам?

Літаратурная гульня “Успомні назвы”

Успомніце назвы:

- Аўтабіяграфічнай апавесці пісьменніка (*“Шлях з цемры”*)
- Першага беларускага рамана для дзяцей (*“Амок”*)
- Твора, у якім Маўр пераконваў чытача, што найцікавейшае –гэта не заўсёды далёкае, што часта мы не бачым па-сапраўднаму цікавага таго, што знаходзіцца побач. Што гэта за апавесць? (*“Палескія рабінзоны”*).
- Краіны, дзе жыве райская птушка (*Новая Гвінея*)

- Страшной хваробы яванцаў (“Амок”).
- Дрэва, якое квітнее толькі раз за ўсё жыццё на 50-м годзе. (*Яванская пальма*).
- Аповесці, на старонках якой мы сустракаем апісанне стражатных жывёл –вялізных мастадонтаў, тапіраў і іншых (“*Чалавек ідзе*”).
- Таварыства, створанага школьнікамі ў аповесці “ТВТ” (*Таварыства ваяўнічых тэхнікаў*).
- Аповесці, у якой мы сустракаем такое радыёпаведамленне: “Трэці дзень у нас пурга. Гідролаг Кузьменка пры смерці. Выратаваць можа толькі ўліванне крыві. Група першая. Яе ў нас няма...” (“*Фантамабіль прафесара Цылякоўскага*”).

Бібліяграфічны агляд твораў Я. Маўра

Кніга для дзяцей павінна быць толькі добрай кнігай – цікавай і карыснай. Яна мае ў жыцці дзіцяці выключнае значэнне. Я і сам, мусіць, стаў пісьменнікам толькі дзякуючы кнігам. Яны мне адкрылі свет і людзей, яны абудзілі тое, што пасля назвалі фантазіяй (Янка Маўр).

Сёння цяжка паверыць, але прызнаная, любімая юнымі чытачамі творчасць Янкі Маўра калісьці выклікала спрэчкі крытыкаў і нават непрыманне. Сцвярджалі, што творы пісьменніка шкодныя. Такія закіды гучалі ажно да 1972 г., калі Я.Маўр стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР (на жаль, пасмяротна). А праз 11 гадоў рашэннем ЮНЕСКА юбілей празаіка адзначаўся ва ўсім свеце. Каб стаць дзіцячым пісьменнікам, трэба ім, як сцвярджаў В. Бялінскі, нарадзіцца, быць асобай няўрымслівай, шчодрай, узвышанай. Янка Маўр быў менавіта такім.

Поспех аповесці «Чалавек ідзе» у многім прадвызначаны тым, што аўтар яе, настаўнік Іван Фёдараў, быў чалавекам універсальнай эрудыцыі, валодаў прыроджаным адчуваннем дзіцячай душы, меў больш як дваццацігадовы стаж працы ў школе. Таму верыў у таленавітасць дзяцей, у тое, што яны здольныя ўсё зразумець, ва ўсім разабрацца, на ўсё адгукнуцца душою, трэба толькі ўскалыхнуць іх эмоцыі, актывізаваць іх фантазію. Дзецям павінна быць цікава. Гэта ўлічваў Янка Маўр у сваёй педагагічнай і пісьменніцкай дзейнасці. Складаная тэма паходжання чалавека раскрываецца ў аповесці «Чалавек ідзе» ў запамінальных малюнках-эпізодах, адзначаных дынамізмам. З цікавасцю сочаць чытачы за нялёгкай барацьбой першабытных людзей са стыхіяй, за тым, як яны вырываюцца з

«царства звяроў». На тварах іх, як узнагарода, засвяціўся тады першы смех. «Гэта засмяўся Чалавек-Пераможца!» - такімі словамі заканчваецца аповесць. Яна поўніцца прадчуваннем новых казачных адкрыццяў, якімі – у гэтым не сумняваўся аўтар - адзначыць свой гістарычны шлях Яалаве.

Так у 1926 годзе з аповесцю «Чалавек ідзе» прыйшоў у беларускую дзіцячую літаратуру адзін з яе заснавальнікаў, любімы пісьменнік многіх пакаленняў дзяцей Беларусі і не толькі Беларусі – Янка Маўр.

Дзеянне першай прыгодніцкай аповесці з прыгожай назвай «У краіне райскай птушкі» адбываецца на востраве Новая Гвінея. Пачатак гэтага твора сваім гучаннем нагадвае зачын народнай казкі: «Далёка-далёка ад нас, на другім баку зямлі... на поўнач ад Аўстраліі ляжыць вялікі востраў Новая Гвінея...». Гэты тон жывой зацікаўленай размовы дапамагае юным чытачам нібы трапіць на той дзіўны востраў, дзе стаіць вечнае лета, дзе круглы год растуць і цвітуць расліны і кветкі, дзе знайшла прытулак казачнайпрыгажосці райская птушка. Здавалася б, і жыццё на Новай Гвінеі павінна быць райскім...

Але ў той час там гаспадарылі англійскія каланізатары. Іх жорсткасць, сквапнасць, бесчалавечнасць удала падкрэсліваюцца ўключэннем успамінаў пра вядомага рускага падарожніка і даследчыка, які тры гады пражыў на Новай Гвінеі сярод папуасаў і стаў для іх драгім госцем, сябрам. Нават імя яго засталася ў мове папуасаў для азначэння добрага чалавека, толькі вымаўляюць яны імя Маклая своеасабліва – «Макрай».

У аповесці «У краіне райскай птушкі» супрацьстаіць каланізатарам і вобраз місіянера Саку, дваццацігадовага папуаса, стрыманага, высакароднага, які валодае пачуццём уласнай годнасці. Гэты вобраз міжволі выклікае сімпатыю, пра гэта пісала ў сваім пісьме Янку Маўру вучаніца 8-га класа Таня Князева. «А папуасы ўсе маглі б быць такім, як Саку», - зазначыла яна. Правільна зразумела дзяўчынка вельмі важную, увасобленую ў падтэксе думку аўтара: не папуасы вінаватыя ў сваёй страшнай адсталасці. Гэта свядомая палітыка каланізатараў, для якіх самае галоўнае – нажыва.

У аповесці «У краіне райскай птушкі» разам з выкрыццём каланіялізму выразна гучыць праблема маральнай перавагі так званых «дзікуноў» над тымі, што лічылі сябе прадстаўнікамі вышэйшай расы.

Гэтая праблема асноўная і ў аповесці Янкі Маўра «Сын вады». Як прыгадваў сам пісьменнік, твор гэты быў створаны нібы на адным

дыханні. Аповесць «Сын вады» вызначаецца асабліва высокім узлётам фантазіі і мастацкага мыслення аўтара. Галоўны герой аповесці «Сын вады» дзевятнаццацігадовы юнак – дзіця прыроды – Манг па душэўных, маральных якасцях значна вышэйшы за англійскую арыстакратку міс Грэт. Рызыкуючы сваім жыццём, ён выратаваў яе ў час страшэннай буры на моры, аберагаў, даглядаў. А яна? Спачатку баялася, што гэты «дзікун» яе з'есць, а потым пачала адносіцца да Манга як да звычайнага слугі, якіх шмат было ў яе бацькі ў Лондане. Міс Грэт не здолела аддзячыць свайму выратавальніку. Неўзабаве ён аказаўся ў чужым яму Лондане сярод тысяч беспрацоўных... «Шкада Манга, - пісала ў сваім водгуку на аповесць «Сын вады» Галя Сіўко, - хочацца, каб ён вярнуўся на Вогненную Зямлю». У сваіх пісьмах і да Вялікай Айчыннай вайны, і ў пасляваенны час юныя чытачы пыталіся ў Янкі Маўра, ці вярнуўся Манг у родныя мясціны...

Шырокі рэзананс далёка за межамі Беларусі меў раман Янкі Маўра «Амок», у аснову якога пакладзены сапраўдныя падзеі – паўстанне, што адбылося на востраве Ява ў 1926 годзе. Ва ўступным слове да першага выдання рамана «Амок» Янка Маўр звярнуў увагу на тое, што асноўныя факты і матэрыялы, на якіх пабудавана гэтая кніга, былі атрыманы ім не-пасрэдна з Явы і Галандыі ад эсперантыстаў. Апрача таго, пісьменнік выкарыстаў артыкулы розных газет і часопісаў (у тым ліку замежныя). Неўзабаве пасля выхаду твор гэты быў перакладзены на іншыя мовы, у тым ліку і на англійскую. Аўтар атрымаў шмат водгукаў. У іх выказваліся словы павагі, удзячнасці аўтару рамана «Амок». Былі там і асобныя ўдакладненні дэталей звычайна яванцаў. У наступных выданнях Янка Маўр улічыў тыя заўвагі. Зазначым, што на Яве, ды і ва ўсёй Інданэзіі, раман «Амок» у пашане. І тут варта прыгадаць сустрэчу, якая асвятлялася ў прэсе і якую сам Іван Міхайлавіч успамінаў з задавальненнем. Адбылася тая сустрэча ў 1960 годзе, тады падчас сваёй паездкі ў Маскву супрацоўнік Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Інданэзіі Кхо Куатліят спецыяльна наведаў Мінск, кааб сустрэцца з беларускім пісьменнікам - аўтарам рамана «Амок». Сустрэча адбылася на кватэры Маўра. Госць з Інданэзіі быў вельмі ўражаны, калі даведаўся, што Янка Маўр ніколі не быў на Яве... А ён жа, карэнны інданэзіец, быў упэўнены, што аўтар рамана «Амок» жыў на Яве і нават быў удзельнікам паўстання 1926 года.

У цыкле твораў пра далёкія краіны не абышоў увагай Янка Маўр тэму дзяцінства, ёй прысвечаны апавяданні «Лацароні», «Незвычайная

прынада», а таксама жамчужына нашай беларускай дзіцячай літаратуры -апавяданне «Слёзы Тубі». Першымі слязінамі спагады, дабрыні і сёння западаюць яны ў сэрцы дзяцей. Янка Маўр, вельмі патрабавальны, тонкі мастак слова, не прымаў голай дыдактыкі, маралі ў лоб. Ён нічога не тлумачыў, не падказваў, не навязваў дзецям. Верыў, што яны самі вычытаюць у падтэксце патрэбнае, самі ва ўсім разбіраюцца, бо пазіцыя аўтара акрэслена выказана мовай вобразаў.

Творы Янкі Маўра не ўкладваліся ў ідэалагічныя схемы, не было ў іх адкрытага рэвалюцыйнага пафасу. З-за гэтага давалося пачуць нямала папрокаў таленавітаму пісьменніку-наватару ў 20-я, асабліва ў 30-я гады. Яго абвінавачвалі ў сацыяльнай прытупленасці, апалітычнасці, у захваленні замежнай экзотыкай, геаграфізмам, у «ідэалізацыі драбнючкіх дэталей старых часоў». Я. Маўр быў тонкім псіхалагам і таму не мог дазволіць сабе штучна да свайго твора прышрубавачь распаўсюджаны ў той час штамп: абавязковае рэвалюцыйнае пасталенне дзейнага персанажа. Не баяўся ён у дзіцячай кнізе трагічнага: гінуць многія героі рамана «Амок», трагічная смерць напаткала слаўнага, спрытнага Тубі з апавядання «Слёзы Тубі», драматычна склаўся лёс хлопчыка Сідры (апавяданне «Незвычайная прынада»).

Зараз нібыта няма каланізатараў і час не той, але не губляе значэння праблема чалавечнасці, праблема шчасця дзяцей. Гучыць яна і сёння надзённа ў апавяданнях Янкі Маўра «Слёзы Тубі», «Незвычайная прынада», «Лацароні». Чалавек у любых умовах павінен заставацца чалавекам, павінен думаць пра людзей, быць уважлівым да іх лёсу. Задумацца над гэтым, пераканацца ў гэтым і сёння дапамагае апавяданне Янкі Маўра «Звяры на караблі» (1927) - цяперашняя назва «Бунт звяроў».

Сваё майстэрства ў галіне прыгодніцкага жанру Я. Маўр пацвердзіў аповесцю «Палескія рабінзоны», у якой арыгінальна, па-мастацку вынаходліва ўвасоблены сусветна вядомы матыў рабінзанады, што бярэ свой пачатак з вядомай кнігі Даніэля Дэфо «Рабінзон Круза». Выкарыстоўваючы навуковыя звесткі аб прыродзе нашага роднага беларускага Палесся, Я. Маўр лёгка пераконвае чытачоў у тым, што ў Беларусі ёсць шмат куткоў, не горшых за заморскія. Аповесць «Палескія рабінзоны» выходзіць у чытачоў патрыятычныя пачуцці, абуджае іх праз пазнанне. Героі гэтага твора Віктар і Мірон падабаюцца смеласцю, кемлівасцю, узаемнай падтрымкай, гумарам, які дапамагае ім пераадольваць цяжкасці. Гумар – важная асаблівасць

таленту Янкі Маўра, у гэтым пераконвае і яго аповесць з загадкавай назвай «ТВТ» («Таварыства ваяўнічых тэхнікаў»). Напісаны гэты твор у новым для беларускай дзіцячай літаратуры жанры школьнай аповесці.

Ва ўсіх сваіх творах пісьменнік выявіў псіхалагічна вельмі тонкае адчуванне асаблівасцей узросту дзяцей, што пацвярджаюць і яго вядомыя апавяданні «Бярозавы конь», «Начальнік артылерыі», «Падарожжа вакол дома», «Шчасце». Агульная танальнасць гэтых твораў - маторная, змест іх прасякнуты паэзіяй дзіцячых гульняў, адкрыццяў, шчасця.

Зусім іншыя перажыванні прынесла дзецям вайна. Страшэннай пачварай уварвалася яна ў іх лёсы (апавяданні «Завошта?», «Дом пры дарозе», «Запіска», «Максімка» і інш.). Сэрцам дакрануўся Янка Маўр да таго, што давялося перажыць дзецям у час акупацыі Беларусі, калі ён быў прызначаны галоўным рэдактарам кнігі «Ніколі не забудзем». Іван Міхайлавіч сустракаўся з многімі дзецьмі, удзельнікамі і сведкамі Вялікай Айчыннай вайны. Працы над гэтай кнігай аддаў шмат душы. Першае яе выданне выйшла ў 1948 годзе. Потым яна неаднаразова правыдавалася. Кніга «Ніколі не забудзем» выдадзена на розных мовах свету. «Мы рабілі гэтую кнігу, - казаў Іван Міхайлавіч, - не па загаду начальства, а па загаду свайго сэрца, ад любові да дзяцей, да нашых слаўных юных герояў, да чытачоў».

Усё, што напісаў Янка Маўр, рабіў ён ад усяе душы, таму творы гэтага аўтара – чарадзейны свет мудрасці, дабрыні, чалавечнасці, дзе чытачоў заўсёды чакае сустрэча з жыццярэдасным аўтарам-субсяседнікам. Нават агульная танальнасць і тых яго твораў, дзе ёсць трагічнае, - жыццясцвярдзальная, бо ўвасоблена ў іх вера аўтара ў непераможную сілу добра, справядлівасць. Ён быў вялікім жыццялюбам, аптымістам. Жывая творчая думка, крылатая няспынная фантазія пабуджалі Янку Маўра да пошуку новага. Смелым эксперыментатарам, які спрабуе зазірнуць у будучыню, не стрымлівае ўзлёту сваёй невычэрпнай фантазіі, паўстае перад чытачамі Янка Маўр у байцы «Пекла», у «Аповесці будучых дзён», у аповесці «Фантамабіль прафесара Цылякоўскага». Ён аўтар шматлікіх апавяданняў, таленавітых псіхалагічных навел, героі якіх - дзеці розных узростаў («Падарожжа вакол дома», «Шчасце», «Бярозавы конь», «Мак-сімка» і інш.). У пасляваенны час ён актыўна, востра, баявіта выказаўся ў жанры палітычнага фельетона-памфлета. Вось назвы некаторых з іх: «Беласнежка ляціць за мора», «Сальвадорцы», «Некалькі слоў пра

мараль» і іншыя. Галоўнае ў іх змесце - выкрыццё вар'яцкіх планаў падпальшчыкаў новай вайны, агрэсіўная сутнасць палітыкі некаторых 15 дзяржаў, найперш Амерыкі. Шмат якія радкі гэтых фельетонаў так і просяцца на старонкі сённяшняга друку.

Узбагаціла беларускую дзіцячую літаратуру аўтабіяграфічная трылогія Я.Маўра «Шлях з цемры», над працягам чацвёртай часткі яе пісьменнік працаваў да апошніх дзён свайго жыцця, і ўсё ж, на жаль, твор застаўся незакончаным.

У творах увасоблены ідэі Добра, Чалавечнасці, таму чытачоў гэты мастак-наватар, жыццялюб знайшоў у розных краінах. «І чытачоў знайшоў мільёны», - так пісаў у сваім пасвячэнні Янку Маўру паэт Станіслаў Шушкевіч. Не выпадкова ў 1983 годзе стагоддзе Маўра адпаведна з рашэннем ЮНЕСКА адзначалася ва ўсім свеце.

Святлана Алексіевіч

Святлана Аляксандраўна Алексіевіч (нар. 31 мая 1948, Станіславаў, цяпер Івана-Франкоўск, Украіна) — беларуская пісьменніцажурналістка. Піша на рускай мове. Лаўрэат Нобелеўскай прэміі па літаратуры (2015) «за шматгалосую творчасць — помнік пакутам і мужнасці ў наш час».

Біяграфія

Нарадзілася ў сям'і ваеннаслужачага (бацька – беларус, маці – украінка). У 1950-м годзе бацька дэмабілізаваўся, і сям'я пераехала ў

Мазыр. Сям'я перыядычна пераязджала разам з новымі месцамі працы бацькі, у 1961 годзе Алексіевічы пераехалі ў Петрыкаў. Святлана скончыла Капаткевіцкую сярэдняю школу Петрыкаўскага раёна (1965), працавала выхавальніцай Асавецкай школы-інтэрната, затым настаўніцай гісторыі і нямецкай мовы Белажэвіцкай сямігадовай школы Мазырскага раёна. У 1966 годзе працавала ў раённай газеце «Прыпяцкая праўда» (Нароўля). Скончыла аддзяленне журналістыкі БДУ (1972). Накіравана ў раённую газету «Маяк камунізму» (Бяроза). У 1973 – 76 гадах працавала ў рэспубліканскай «Сельскай газете», у 1976 – 84 – загадчык аддзела нарыса і публіцыстыкі часопіса «Нёман». Член СП СССР (з 1983). Была членам КПСС. Сябра Беларускага ПЭН-цэнтра (з 1989 па 2017).

Творчасць

Дэбютавала ў 1966 годзе ў петрыкаўскай раённай газеце «За новыя рубяжы» вершам «Октябрь». У пачатку 1970-х гадоў актыўна рэцэнзавала літаратурныя творы беларускіх пісьменнікаў Юркі Голуба, Вольгі Іпатавай, Ніны Мацяш і інш. у рэспубліканскай прэсе. У час навучання на журналісцкім факультэце БДУ разам з аднагрупнікамі выпускала літаратурны бюлетэнь. У сярэдзіне 1970-х гадоў падрыхтавала да выдання кнігу «Я з'ехаў з вёскі» («Я уехал из деревни» — маналогі былых вяскоўцаў; кніга не была надрукавана).

Творы Алексіевіч грунтуюцца на сотнях інтэрв'ю з ўдзельнікамі важкіх і балючых падзей, што былі перажыты савецкімі людзьмі ў XX стагоддзі. Па словах пісьменніцы, яна працуе ў вобласці дакументальнага рэпартажу, а таксама ў жанры «гісторыі пачуццяў». Даследчыкі адносяць яе кнігі да дакументальнай прозы, раманаў-араторый, раманаў-сведчанняў, калектыўных сведчанняў, эпічнага хору, дакументальных маналогаў, літаратурнай журналістыкі. Таксама ёсць думка, што Алексіевіч стварыла новы літаратурны жанр.

Першая кніга Святланы Алексіевіч «У вайны не жаночае аблічча» («У войны — не женское лицо», 1985) грунтуецца на размовах з сотнямі савецкіх жанчын, што бралі ўдзел у Вялікай айчыннай вайне. Яна прадстаўляе калектыўны жаночы досвед вайны. У наступнай кнізе «Апошнія сведкі» («Последние свидетели», 1985) выкарыстоўваюцца ўспаміны дзяцей, якім падчас вайны было ад шасці да дванаццаці гадоў. Кніга сведчыць пра «немагчымасць перажыць успамін пра траўму». У 1990 годзе былі апублікаваныя «Цынкавыя хлопчыкі» («Цинковые мальчики», часопіс «Дружба народов», 1990), названыя так таму, што целы забітых ў Афганістане салдат прывозілі на радзіму ў

цынковых трунах. Паводле кнігі «У войны — не женское лицо» напісала п'есу (пастаўлена ў многіх тэатрах Беларусі і за мяжой) і сцэнарыі аднайменнага цыкла дакументальных фільмаў (1983, адзначаны Дзяржаўнай прэміяй СССР у 1985 г. і «Сярэбраным голубам» на міжнародным кінафестывалі ў Лейпцыгу), дакументальных стужак «Бацькоўскі дом», «Партрэт з вяргіняй», «Гэтыя незразумелыя старыя людзі» і інш. Аўтар п'есы «Марутка» (пастаўлена ў 1988). У перыядычным друку С. Алексіевіч выступала з нарысамі і нататкамі; так, у 1992 годзе апублікавала наказ новай мінскай газеце «Авив».

У 1993 выйшла кніга «Зачараваныя смерцю» — апавяданне пра самазабойцаў, якія скончылі ці спрабавалі скончыць з сабой, не вытрымаўшы паражэння камуністычных ідэй у СССР. У 1997 годзе С. Алексіевіч апублікавала дакументальную аповесць «Чарнобыльская малітва», што была напісана на паставе успамінаў ліквідатараў Чарнобыльскай катастрофы, родных пажарных, што памерлі ад прамянёвай хваробы, а таксама перасяленцаў з Чарнобыльскай зоны. Кніга мае падзагалавак «хроніка будучыні» і апавядае пра адначасовае разгортванне дзвюх катастроф: тэхнагеннай і сацыяльнай, калі «зышоў пад ваду велізарны сацыялістычны мацярык».

Кніга Святланы Алексіевіч «Час second-hand (Канец чырвонага чалавека)» (2013) закранае маштабныя гістарычныя тэмы: Вялікую Айчынную вайну, Афганістан, Чарнобыль, час «перабудовы» і развал «чырвонай імперыі». У творы даследуецца феномен мыслення савецкага чалавека, феномен сацыялізму і выкладаецца аўтарская канцэпцыя найноўшага часу, які пісьменніца называе «часам сэканд-хэнд». Пункцірна асвятляюцца падзеі, звязаныя з масавым мітынгам 19 снежня 2010 года ў Мінску.

Кнігі Святланы Алексіевіч складаюць цыкл, які аўтарка заве «хронікай вялікай Утопіі» і «гісторыяй чырвонага чалавека». Творы Алексіевіч можна разглядаць як «маральную філасофію, спробу абмяркавання этычных пытанняў і пошуку сэнсу перанесеных пакут савецкім, а таксама пост-савецкім чалавекам, які апынуўся ва ўмовах велізарнага сацыяльнага зруху».

Сярод моў, на якія былі перакладзены творы Святланы Алексіевіч, — беларуская, англійская, шведская, нямецкая, грузінская, нарвежская, кітайская і іншыя.

Узнагароды

Узнагароджана ордэнам «Знак Пашаны». Лаўрэат літаратурных прэмій СП СССР імя М. Астроўскага (1984), імя К. Федзіна (1985) і прэміі Ленінскага камсамола (1986) за кнігі «У войны — не женское лицо» і «Последние свидетели». Лаўрэат прэміі Курта Тухольскага (1996), прэміі «Трыумф» (Расія, 1997), Ляйпцыгскай кніжнай прэміі (1999), прэміі Гердэра (1999), прэміі Рэмарка (2001), Нацыянальнай прэміі крытыкі (ЗША, 2006). У 2011 годзе атрымала ў Польшчы прэмію імя Рышарда Капусцінскага і прэмію Цэнтральнай і Усходняй Еўропы «Ангелус». У 2013 годзе стала лаўрэатам Міжнароднай прэміі міру нямецкіх кнігагандляроў, цырымонія ўзнагароджання адбылася 13 кастрычніка ў рамках Франкфурцкага кніжнага кірмаша. Афіцэр Ордэна мастацтваў і літаратуры Францыі (2014). Лаўрэат Нобелеўскай прэміі па літаратуры (2015).

Цікавыя факты

Жыццё Святланы Алексіевіч выратавалі ўкраінскія манахіні.

Святлана Алексіевіч нарадзілася ў 1948 годзе ва ўкраінскім Івана-Франкоўску. Яе бацька — беларус, вайсковец-лётчык, маці — украінка. «Мая ўкраінская бабуля заўсёды мне казалася, што я мушу любіць Украіну. Усё дзяцінства яна мне раскажвала пра Галадамор, які гэта быў кашмар». Алексіевіч раскажвала, што гісторыя яе жыцця пачыналася з таго, як дактары казалі, што яна не выжыве. «У мяне быў рахіт. Маці нічога не магла купіць на базары. Сябры бацькі перакінулі яго нейкім чынам праз сцены манастыра, і ён прыйшоў да настаяцельніцы. Ён папрасіў, каб выратавалі дзіця. Настаяцельніца доўга думала, пасля сказала, каб жонка прыходзіла штодня, мы будзем выдаваць паўлітра казінага малака».

Дзевяць троек у атэстаце

У 1961 годзе сям'я Алексіевічаў пераязджае ў Петрыкаўскі раён Беларусі. Бацька — Аляксандр Яўхімавіч — становіцца дырэктарам Капаткевіцкай сярэдняй школы. Гэта самая глуш Палесся. Маці таксама працавала настаўніцай. Цікава, што ў гэты самы ў школе вучылася Ніна Мазай — будучая віцэ-прэм'ерка БССР. Выдатніцай Алексіевіч не была. У адным з інтэрв'ю яна прызнавалася, што скончыла школу аж з дзевяццю «тройкамі». Выдатна было толькі па літаратуры і гісторыі. Алексіевіч кажа, што асаблівай сімпатыі да школы яна ніколі не мела, а хацела хутчэй вырвацца ў вялікі свет.

Погляды

Моцны ўплыў на творчасць Алексіевіч аказаў Алесь Адамовіч і кнігі «Я з вогненнай вёскі», «Блакадная кніга», што з'явіліся з ягоным удзелам. Менавіта Адамовіч запачаткаваў у Беларусі жанр, дзе змешваліся літаратура і журналістыка. Алексіевіч называла Адамовіча сваім настаўнікам і пайшла яго дарогай.

«З тысячы галасоў, кавалачкаў нашага быту і быцця, словаў і таго, што паміж словамі я складваў не рэальнасць (рэальнасць недасягальная), а вобраз... Вобраз свайго часу. Тое, як мы яго бачым, як мы сабе ўяўляем. Я складваю вобраз сваёй краіны ад людзей, якія жывуць у мой час. Я хацела б, каб мае кнігі сталі летапісам, энцыклапедыяй амаль дзясятка пакаленняў, якія я застала і разам з якімі іду», — так Алексіевіч ахарактарызавала сваю творчасць.

Два гады выдавецтвы мурыжылі яе кнігу «У вайны не жаночае аблічча». Набор яе першай кнігі «Я з'ехаў з вёскі» рассыпалі ў тыпаграфіі. Толькі з крызісам Савецкага Саюза яе кнігі змаглі паўнаварта дайсці да чытача.

Цэніць Станкевіча і Федарэнку

Святлана Алексіевіч шмат чытае беларускай літаратуры. Мала што праходзіць міма яе. «Я люблю тое, што мяне адкрывае, я люблю сапраўдныя рэчы... Напрыклад, «Любіць ноч — права пацукоў» Юрыя Станкевіча. Я помню, што калі гэта прачытала, я ахнула. Я ўбачыла добра зробленую рэч», — казалася Алексіевіч.

Алексіевіч таксама адзначала Андрэя Федарэнку за ягонае апісанне вёскі. Калі «Наша Ніва» надрукавала дзённік Андруся Горвата — мінчука, які пераехаў у вёску, гэта так уразіла Святлану Алексіевіч, што яна даслала ў палескую вёску бандэроль з кніжкамі.

Не атрымала ніводнай прэміі ў Беларусі

Пісьменніца абласканая міжнароднымі літаратурнымі прэміямі, у тым ліку Нобелеўскай. Толькі за апошнія гады яна атрымала прызчытацкіх сімпатый на самай прэстыжнай прэміі Расіі «Вялікая кніга», прэмію імя Рышарда Капусцінскага ў Варшаве, званне афіцэра ганаровага ордэна мастацтваў і літаратуры Французскай Рэспублікі, французскую прэмію Медычы, прэмію саюза нямецкіх кнігагандляроў. Ад канца 90-ых яе рэгулярна ўзнагароджваюць на Захадзе, а вось

ніводнай прэміі ў Беларусі яна так і не атрымала. Дарэчы, у расійскіх СМІ з года ў год качуе адна і тая ж памылка, што Алексіевіч жыве ў Еўропе. Не, яна вярнулася ў Беларусь і апошнія гады жыве ўзімку ў Мінску, а цёплай парой — на лецішчы каля вытоку Іслачы. Праўда, пры гэтым шмат падарожнічае, сустракаецца з чытачамі ва ўсім свеце.

Беларускія пераклады

1. Апошнія сведкі / Святлана Алексіевіч: кніга недзіцячых расказаў. — Мінск: Юнацтва, 1985. — 188, [1] с.
2. У вайны не жаночае аблічча: дак. аповесць / Святлана Алексіевіч. — Мінск: Маст. літ., 1991. — 272 с.
3. Зачараваныя смерцю: Пер. з рус. М. С. Гіля / Святлана Алексіевіч. — Мінск: Беларусь, 1993. — 128 с.
4. Чарнобыльская малітва: Хроніка прышласці: Дац. аповесць / Святлана Алексіевіч. — Мінск: Рэсп. грамад. аб'яднанне «Літ.-маст. фонд „Гронка“», 1999. — 222, [1] с.
5. Час сэканд-хэнд (Канец чырвонага чалавека) / Святлана Алексіевіч. Перакл. з руск. Ц. Чарнякевіч, В. Стралко. — Мінск: Логвінаў, 2014. — 384 с. — (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»; выпуск 46).

Літаратура

- Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Т. 1: А — Аршын / Рэдкал.: Г. П. Пашкоў і інш. — Мінск : БелЭн, 1996.
- Алексіевіч Святлана // Беларускія пісьменнікі: Біябібліяграфічны слоўнік. У 6 т. / пад рэд. А. І. Мальдзіса. — Мінск : БелЭн, 1992—1995.
- Беларускія пісьменнікі (1917—1990) : Даведнік; Склад. А. К. Гардзіцкі. Нав. рэд. А. Л. Верабей. — Мінск : Мастацкая літаратура, 1994. — 653 с.: іл.

Адам Міцкевіч

Паходжанне

Бацька пісьменніка выводзіў сябе з шляхецкага роду Рымвідаў-Міцкевічаў герба «Порай», заснавальнікам якога нібыта быў літоўскі баярын Рымвід. Сам Міцкевіч пісаў аб баярыне Рымвідзе ў сваёй «Гражыне». Аднак дваранства Рымвідаў-Міцкевічаў не было прызнана і зацверджана ў Расійскай імперыі, бо яму не было слушных доказаў. Маці паэта паходзіла з роду Маеўскіх герба "Стары конь", у Наваградскім ваяводстве вядомым з сярэдзіны XVII ст. Першым вядомым продкам Адама Міцкевіча з роду Маеўскіх лічыцца Казімір Маеўскі, які ў 1650 г. валодаў фальваркам Бердаўка. Гіпотэза паходжання Барбары Маеўскай ад паслядоўнікаў Якуба Франка папулярныя з-за публіцыстамі габрэйскага паходжання. Ахрышчаны ў Наваградскім фарным касцёле 12 лютага 1799 года.

Біяграфія

Раннія гады

Міцкевіч Адам (24.12.1798, фальварак Завоссе Наваградскага пав. Літоўскай губ., зараз Баранавіцкага р-на Брэсцкай вобл. – 26.11.1855), класік польскай літаратуры беларускага паходжання, грамадскі дзеяч, публіцыст.

Дзіцячыя і юнацкія гады прайшлі ў Навагрудку, дзе хлопчык скончыў павятовую дамініканскую школу. Атрымаўшы адукацыю ў Навагрудскай дамініканскай школе (1807—1815), паступіў у Віленскі ўніверсітэт (1815). З 1817 удзельнічаў у стварэнні і дзейнасці патрыятычных моладзевых гурткоў філаматаў і філарэтаў, напісаў праграмныя вершы («Ода да маладосці», 1820 і іншыя). Па заканчэнні ўніверсітэта службы настаўнікам у Коўна (1819—1823). У кастрычніку 1823 быў арыштаваны ў Вільні па раздутаў М. М. Навасільцавым. справе філаматаў і заключаны ў турму, якая размяшчалася ў памяшканні былога базыльянскага манастыра Святой Тройцы, дзе правёў некалькі месяцаў. У красавіку 1824 быў выпушчаны з турмы на парукі. У кастрычніку 1824 быў высланы ў выгнанне з Літвы. Да 1829 прабыў у Расіі: Санкт-Пецярбург, з лютага па сакавік 1825 — Адэса, з выездам у Крым, са снежня 1825 — Масква (дзе няўдала спрабаваў ажаніцца на Караліне Яніш, будучай паэтэсы і перакладчыцы Караліне Паўлавай, з лістапада 1827 года зноў Пецярбург. У Расіі зблізіўся з удзельнікамі дзекабрысцкага руху (К. Ф. Рылееў, А. А. Бястужаў), з бачнымі рускімі пісьменнікамі і паэтамі (А. С. Пушкін, А. А. Дэльвіг, І. В. Кірэеўскі, браты Ксенафонт. і Мікалай Палявыя, Д. У. Венявіцінаў, Я. А. Баратынскі), з бібліёграфам і знакамітым аўтарам эпіграм С. А. Сабалеўскім., таксама сябраваў з паэтам А. М. Янушкевічам.

Асабліва блізкія сяброўскія адносіны звязалі Міцкевіча з паэтам і журналістам князем Пятром Андрэевічам Вяземскім, які стаў першым перакладчыкам на рускую мову «Крымскіх санетаў».

Эміграцыя

У маі 1829 пакінуў Расію раней, чым быў падпісаны загад цара пра забарону выезду. Жыў у Рыме, Швейцарыі.

Атрымаўшы паведамленне пра паўстанне, спрабаваў выехаць на радзіму. На некалькі месяцаў затрымаўся ў Дрэздэне. Ужо ў Познані даведаўся пра паражэнне паўстання.

З 1832 у Парыжы, супрацоўнічаў з дзеячамі польскай і літоўска-беларускай эміграцыі, займаўся палітычнай публіцыстыкай. Разам з І. Лявелем адзін з лідараў дэмакратычнага крыла эміграцыі з тэрыторыі Рэчы Паспалітай. Рэдагаваў часопіс «Pielgrzym Polski».

У 1839-40 гг. прафесар Лазанскага ўніверсітэта. З 1840 узначальваў кафедру славянскіх літаратур у Калеж дэ Франс у Парыжы, стаў першым прафесарам славянскай славеснасці ў гэтай

установе. У лекцыях даў высокую ацэнку беларускай мове і фальклору, на якія стала абапіраўся ў мастацкай творчасці:

У 1841 падпаў пад уплыў прапаведніка польскага месіянства Анджэя Тавяньскага. За прапаганду тавянізму французскі ўрад у 1845 адхіліў Міцкевіча ад чытання лекцый. У 1848 падчас рэвалюцыі стварыў у Італіі польскі легіён. З 1849 зноў у Парыжы, рэдагаваў газету «La Tribune des Peuples». У 1852 годзе быў адпраўлены ў адстаўку разам з Жулем Мішле і Эдгарам Кінэ, стаў бібліятэкарам Арсенала.

У красавіку 1855 Міцкевіч аўдавеў і ўжо восенню 1855 з'ехаў у Канстанцінопаль, маючы намер арганізаваць Новы польскі, а таксама яўрэйскі легіён для дапамогі французам і англічанам у барацьбе з Расіяй. А. Міцкевіч ствараў атрады з ураджэнцаў Рэчы Паспалітай для барацьбы з Расіяй.

Асабістае жыццё

У 1834 г. ажаніўся з Цалінай Шыманоўскай, якая нарадзіла яму 6 дзяцей: дачок Марыю і Хелену, а таксама сыноў Уладзіслава. (1838—1926) — вядомага дзеяча польскай эміграцыі, Юзафа (1850-1938), Аляксандра і Яна.

Смерць і пахаванне

Памёр у Стамбуле 26 лістапада 1855 года падчас эпідэміі халеры. Перад смерцю сказаў свайму сябру Служальскаму, калі той спытаўся, ці не хоча ён што-небудзь перадаць дзецям: «Няхай любяць адзін аднаго», — і праз некалькі хвілін дадаў ледзь чутным шэптам: «Заўсёды!».

Многія біёграфы мяркуюць, што смерць Міцкевіча з'явілася вынікам палітычных інтрыг. Цела паэта было перавезена ў Парыж і пахавана на могілках Манмарансі. У 1890 перазахаваны ў Саборы Святых Станіслава і Вацлава на ўзгорку Вавель у Кракаве.

Творчасць

Першы верш «Гарадская зіма» апублікаваны ў 1818 годзе ў віленскай газеце Tygodnik Wileński (польск.). Віленска-ковенскі перыяд адметны выхадам 2 кніг «Вершаваных твораў» Адама Міцкевіча. Выдадзены Юзафам Завадским першы вершаваны зборнік «Паэзія» (польск.: „Poezje“, т. 1, Вільна, 1822) уключаў «Балады і раманы» і

прадмову «Аб рамантычнай паэзіі», стаў маніфестам рамантычнага кірунку ў польскай літаратуры.

У другі том «Паэзіі» (1823) увайшлі рамантычная ліраэпічная паэма «Гражына» і часткі 2 і 4 драматычнай паэмы «Дзяды». У Расіі выйшла кніга «Санеты» (1826), якая ўключыла цыкл «Крымскіх санетаў» з вобразам героя-пілігрыма, які сумуе пра пакінутую радзіму, і новымі для польскай паэзіі ўсходнімі матывамі.

Сярод твораў гэтых зборнікаў сусветна вядомыя «Люблю я!», «Рамантычнасць», «Свіцязь», «Рыбка», сюжэты якіх падказаны беларускімі народнымі паданнямі і песнямі.

У перыяд настаўніцтва Міцкевіч паказаў прыгажуню Марылю Верашчаку, з якой пазнаёміўся ў 1818 г. у час летніх вакацый, калі гасцяваў у маёнтку Туганавічы непадалёк ад Навагрудка. У той час Марыля была сасватана за графа Путкамера, за якога выйшла замуж у 1821 г. Самыя пяшчотныя лірычныя вершы паэт прысвяціў Марылі. Са з'яўленнем гэтых твораў постаць Міцкевіча ў польскай літаратуры выйшла на першы план, а Вільня стала новым цэнтрам літаратурнага жыцця. «Балады і раманы» сведчылі пра пачатак новага мастацкага кірунку — рамантызму, асноўныя прынцыпы народнасці і нацыянальнай самабытнасці якога Адам Міцкевіч сфармуляваў у літаратурным маніфесце «Пра паэзію рамантычную». Творы знаменавалі перавагу пачуццёвага светаўспрымання над рацыяналістычна-асветніцкім (новая эстэтыка праграма зафіксавана ў баладзе «Рамантычнасць», 1821), грунтаваліся на беларускім гістарычным і фальклорным матэрыяле. Паэма «Гражына» прысвечана гераічнай барацьбе супраць крыжакоў і прасякнута патрыятычным пафасам, а ў аснове сюжэта паэмы «Дзяды» — старажытна-беларускі язычніцкі абрад памінання продкаў.

Ужо ў ранняй «філамацкай» творчасці Адама Міцкевіча знайшлі адлюстраванне яго грамадска-палітычныя погляды на гісторыю і лёс роднага края, ролю нацыянальна-вызваленчай барацьбы ў гістарычным працэсе. У паэме «Мешка, князь Навагрудка» (1822) створаны рамантычны вобраз жанчыны-патрыёткі і ваяводы Парая, гатовых на самаахвярнае змаганне дзеля вызвалення айчыны. Гэта стала асноўнай тэмай усёй яго творчасці. У вершах «Ужо з пагодных нябёс...», «Картофля» выказваў пачуццё замілаванасці і любові да роднага края, заклікаў маладых людзей да ахвярнасці і адвагі ў імя свайго патрыятычнага абавязку. Вершы ковенскага перыяду (1819—23) «Песня Адама», «Песня філарэтаў», «Ода да маладосці» сталі

агульнапрызнанымі сімваламі філамацкага руху, у якіх нацыянальна-вызваленчы пафас спалучаецца з роздумам паэта пра лёс усяго чалавецтва.

У перыяд расійскай ссылкі напісаў «Санеты» (1826) і паэму «Конрад Валенрод» (1828). «Санеты», што складаюцца з адэскага і крымскага цыклаў, напоўнены глыбінёй душэўных перажыванняў, настальгічных патрыятычных пачуццяў і лічацца шэдэўрам сусветнай літаратуры. У іх паэтычнае майстэрства Адама Міцкевіча дасягае надзвычайнай віртуознасці. У сюжэце паэмы «Конрад Валенрод» выкарыстаны матывы гістарычнага змагання старажытных ліцвінаў супраць крыжакоў.

У эмігранцкі перыяд дзейнасці ў Дрэздэне Адам Міцкевіч пад уплывам паўстання 1830—31 і яго паражэння напісаў лепшыя свае вершы «Смерць палкоўніка», «Рэдут Ардона», а таксама 3-ю частку драматычнай паэмы «Дзяды» (1832), дзе апяваў гераізм і ахвярнасць свайго народа, што ў чарговы раз паўстаў на змаганне за свабоду, супраць самадзяржаўнай тыраніі. У Парыжы ён стварыў знакамітыя «Кнігі польскага народа і польскага пілігрымства» (1832), дзе ў стылі біблейскіх прарокаў выказаў веру ў вызваленне народа, што стане сімвалам і прадвеснікам свабоды ўсіх еўрапейскіх народаў. Тут завершаны і надрукаваны самы значны мастацкі твор А. Міцкевіча, вялікая нацыянальная эпопея — паэма «Пан Тадэвуш» (1834). У ёй маляўніча і яскрава раскрыты характэрны ўклад жыцця і побыту мясцовай шляхты, дадзены шырокая панарама народнага жыцця на Беларусі пачатку XIX стагоддзя, яркія пейзажы Навагрудчыны і Налібоцкай пушчы.

Мастацкая спадчына Адама Міцкевіча завяршаецца невялікім цыклам «лазанскай» лірыкі («Над вадой вялікай і чыстай», «Паліліся мае слёзы» і інш.), дзе ў філасофска-элегічным ключы выяўлены матывы настальгічнага смутку і выгнанніцтва. Выхаваўчае і пазнавальнае значэнне мелі яго лекцыі па гісторыі славянскіх літаратур.

Многія творы Міцкевіча сталі агульнапрынятымі сімваламі вызваленчага руху на тэрыторыі былой Рэчы Паспалітай, «Ода да маладосці» была ўспрынята як маніфест паўстання 1830—1831. Пасля напісання ў віленска-ковенскі перыяд паэм «Гражына» і «Дзяды» постаць Міцкевіча выйшла на першы план у польскамоўнай літаратуры.

Мова Міцкевіча

Мова Адама Міцкевіча з'яўляецца ў вялікай ступені мовай польскай шляхты ў Беларусі і Літве, да якой належаў сам паэт і якая з пункту гледжання граматычнай сістэмы і лексічных рэсурсаў мае ў сабе мноства беларускіх элементаў, якія ўзыходзяць да мясцовых беларускіх гаворак. У сваёй творчасці правінцыялізм паэт уводзіў мэтанакіравана, тым самым падкрэсліваючы сваю лакальную асаблівасць. Доктар філалагічных навук і прафесар БДУ Мікалай Хаўстовіч адзначае, што мова сваіх твораў Міцкевіч называў польскім, зрэдку — «літвінскай».

Многія навукоўцы, як гісторыкі літаратуры, так і мовазнаўцы згаджаюцца з тым, што складана казаць пра мову паэта як пра мастацкі сродак, пакуль не будзе вывучаны аб'ём і характар яго правінцыялізмаў. Прафесар Універсітэта імя Адама Міцкевіча Станіслаў Дабжыцкі ў сваёй працы «Некалькі назіранняў за мовай Міцкевіча» зарэгістраваў шматлікія моўныя факты, якія сустракаюцца ў творах Міцкевіча, якія выходзяць за межы літаратурнага польскай мовы.

У 1936 годзе літаратуразнавец і доктар філасофіі польскай і славянскай літаратуры Віленскага ўніверсітэта Станіслаў Станкевіч у сваёй працы «Pierwiastki białoruskie w polskiej poezji romantycznej» праграма падсумаваў адметныя рысы ў сферы фанетыкі, марфалогіі, сінтаксісу і асаблівасці граматычных катэгорый роду і ліку мовы Адама Міцкевіча ў яго вершаваных творах і філамацкай карэспандэнцыі паэта.

Міцкевіч у перакладах

Сярод перакладчыкаў на беларускую мову — В. Дунін-Марцінкевіч, Аляксандр Ельскі, Янка Купала, Б. А. Тарашкевіч, Пятро Бітэль, Язэп Семяжон, Максім Лужанін, Рыгор Барадулін, Серж Мінскевіч, Кастусь Цвірка, Міхась Скобла, Ірына Багдановіч, Анатоль Брусевіч. Існуе тры поўных перакладу «Пана Тадэвуша» на беларускую мову.

На літоўскую мову Міцкевіча перакладалі Э. Даўкша, В. Кудырка, Майроніс, М. Густайціс («Крымскія санеты» і «Дзяды»), К. Юргеліоніс (вершы), Л. Гіра, К. Шапяніс (у 1924 пераклаў «Пана Тадэвуша»), В. Мікалайціс-Пуцінас, Ю. Марцінкявічус і іншыя паэты.

Перакладамі на ўкраінскую мову займаліся П. Куліш, П. Гулак-Арцямоўскі, Алена Пчылка, М. Рыльскі, Л. Баравікоўскі, А. Шпігоцкі,

Іван Франко, Леся Українка, Максім Фадзеевіч Рыльскі, Мікола Бажан, Андрэй Самойлавіч Малышка і Іван Драч.

На чэшскай мове Міцкевіч публікаваўся ў перакладах Я. Врхліцкага, Э. Краснагорскай.

На эсперанта Міцкевіча перакладалі А. Грабоўскі і І. Лейзяровіч. На рускую мову творы Міцкевіча перакладалі паэты і перакладчыкі розных маштабаў здольнасцяў. А. С. Пушкін перавёў баладу «Тры Будрыса» (у перакладзе «Будрыс і яго сыны», 1833; апублікаваны ў «Бібліятэцы для чытання» ў 1834) — надзвычай дакладны пераклад, які лічыцца непераўзыходным шэдэўрам перакладчыцкага мастацтва, а таксама баладу «Ваявода» і ўступ да «Конрада Валенрода». Першы пераклад часткі драматычнай паэмы «Дзяды» належыць В. А. фон Роткірху. Сярод перакладчыкаў Міцкевіча — І. Казлоў, які ў 1827 на прызічнаму падрадкоўніку П. Вяземскага поўнасьцю пераклаў «Крымскія санеты», М. Берг, які перакладаў вершы і эпічную паэму «Пан Тадэвуш», У. Бенядзіктаў («Гражына», «Конрад Валенрод», лірыка), Р. Данілеўскі, С. Дураў, А. Майкаў (у прыватнасці, «Крымскія санеты»), Л. Мей, П. Вейнберг, А. Калтонаўскі (у канцы 1890-х — пачатку 1900-х), пазней — К. Бальмонт, В. Брусаў(руск.), Ігар Севяранін, акмеіст М. Зянкевіч, Е. Палонская, М. Асееў («Песня філарэтаў»), В. Румер («Плывец», «Да Іахіма Лелявеля» і іншыя вершы), С. Кірсанаў (у прыватнасці, «Прысвячэнне ў альбом», шырока вядомае па альбому Д. Тухманава «Па хвалі маёй памяці», «Смерць палкоўніка», «Рэдута Ардона»), М. Святлоў («Звон і званочкі», «Упартая жонка» і іншыя вершы), М. Жываў, Л. Мартынаў («Дзяды», вершы), Д. Самойлаў(асобныя вершы), А. Таркоўскі («Гражына», вершы «Шанфары», «Альматэнабі»), А. Геляскул, А. Эпель і многія іншыя паэты і перакладчыкі. Санеты Міцкевіча акрамя М. Лермантава, А. М. Майкава, І. Буніна, У. Хадасевіча і іншых паэтаў перакладаў В. Левік.

Ушанаванне памяці

У Навагрудку створаны Дом-музей Адама Міцкевіча; яго імем названы вуліцы ў Навагрудку, Гродна, Карэлічах, Лідзе, Ашмянах, Дзятлаве, Воранава, Брэсце і інш. Ёсць вуліца Адама Міцкевіча ў Рыме. Помнікі і бюсты Міцкевічу ўстаноўлены ў шмат якіх гарадах Польшчы, Беларусі, Літвы і іншых краін. Ёсць помнік Адаму Міцкевічу ў Парыжы.

Імя паэта носяць астэроід галоўнага пояса астэроідаў 5889 Міцкевіч і кратэр на Меркурыі.

На IX конкурсе імя Ежы Гедройца (вынікі падведзены ў Мінску 31 сакавіка 2009 года) фільм Алега Лукашэвіча «Эпоха Адама Міцкевіча» ганараваны Дыпломам з адзнакай.

Бібліяграфія

Беларускія пераклады

- Выбраныя творы / Склад. Я. Брыль; рэд. пер. М. Танк. – Мінск, 1955.
- Зямля навагрудская, краю мой родны...: Санеты, балады, вершы і ўрыўкі з паэм / Пер. з пол.; уклад. А. Мальдзіс. – Мінск, 1969.
- Пан Тадэвуш / Пер. з пол. Б. Тарашкевіч; праadm., падрыхт. тэксту і камент. А. Мальдзіс. – Мінск, 1981.
- Пан Тадэвуш, або Апошні наезд у Літве: Шляхецкая гісторыя 1811—1812 гадоў у дванаццаці кнігах вершам / Пер. Я. Семяжона. – Мінск, 1985.
- Свіцязянка: Вершы, балады, паэмы / Уклад. У. Мархель // Э. Ажэшка. Зімовым вечарам: Апавяданні, аповесці; А. Міцкевіч. Свіцязянка: вершы, балады, паэмы. – Мінск, 1996.
- Пан Тадэвуш, або Апошні наезд у Літве: Шляхецкая гісторыя з 1811 і 1812 гг. у дванаццаці кнігах вершам / Пер. на бел. мову П. Бітэль. – Мінск, 1998.
- Санеты = Sonety / Уклад. У. Мархеля; Пер. з пол. У. Мархеля, І. Багдановіч. – Мінск, 1998.
- Дзяды = Dziady: У 2 т. / Пер. на бел. мову С. Мінскевіча. – Мінск, 1999.
- Вершы і паэмы. – Мінск, 2000.
- Выбраныя творы / Уклад. К. Цвірка. – Мінск, 2003.

Літаратура аб жыцці і творчасці А.Міцкевіча

- Лойка А. Адам Міцкевіч і беларуская літаратура. – Мінск, 1959.
- Мірачыцкі Л. Светлым ценем Адама Міцкевіча: Эміграцыя з Наваградчыны. – Мінск, 1994.
- Брага С. Міцкевіч і беларуская плынь польскае літаратуры // 3 гісторыяй на «Вы». Вып. 3. Мн., 1994.
- Гайба М. Сэрцу мілая Айчына: Вобраз Радзімы ў жыцці і творчасці Адама Міцкевіча. – Баранавічы, 2011.

- Брусевіч А. Фактары беларускай культуры ў творчасці Адама Міцкевіча. – Гродна, 2008.
- Адам Міцкевіч і Беларусь = Adam Mickiewicz a Białoruś. – Мінск, 1997.
- Адам Міцкевіч і нацыянальная культура: матэрыялы Міжнар. навук. канф. – Мінск, 1997;
- Мархель У. І. «Ты як здароўе...»: А.Міцкевіч і тэндэнцыі адраджэння беларускай літаратуры. – Мінск, 1998;
- ЭГБ, т. 5.
- Маракоў Л. У. Рэпрэсаваныя літаратары, навукоўцы, работнікі асветы, грамадскія і культурныя дзеячы Беларусі, 1794—1991. Энц. даведнік. У 10 т. — Т. 2. — Мінск, 2003. ISBN 985-6374-04-9
- Syrokomla-Bułhak A. Gustaw i Peri: Ich kraj rodzinny. Zielona Góra, 1998.
- Mickiewicz, W. Pamiętniki : w 3 t./ W. Mickiewicz. — Warszawa — Kraków — Lublin — Łódź — Paryż — Poznań — Wilno — Zakopane : Gebethner i Wolf, 1927.
- Witkowska, A. Mickiewicz: słowo i czyn. Warszawa, 1998.

Ластоўскі Вацлаў Юстынавіч

Ластоўскі Вацлаў Юстынавіч (08.11.1883–23.01.1938) – беларускі грамадскі і палітычны дзеяч, пісьменнік, гісторык, філолаг, літаратуразнаўца, этнограф. Член-карэспандэнт Украінскай акадэміі грамадазнаўства ў Празе (1926), акадэмік АН Беларусі (1928).

Нарадзіўся ў засценку Калеснікаў Дзісенскага павета Віленскай губерні, цяпер Глыбоцкі раён. У 1902 г. уступіў у Польскую сацыялістычную партыю ў Літве. У 1904–1905 гг. у Пецярбургу, слухаў лекцыі ва ўніверсітэце. З 1906 г. у Рызе, дзе займаўся самаадукацыяй, далучыўся да мясцовага беларускага нацыянальна-культурнага руху. У 1906–1908 гг. член Беларускай сацыялістычнай грамады. З сакавіка 1909 г. у Вільні. У 1909–1914 гг. рэдакцыйны сакратар «Нашай Нівы». Рэдагаваў часопіс «Саха» (1912 г.), «Беларускі сцяг» (1922 г.), газету «Гоман» (1916–1917 гг.). Выступіў ініцыятарам шырокай дыскусіі пра шляхі развіцця, творчы метады, кірунак і стыль беларускай літаратуры, у якой прынялі ўдзел Я. Купала, М. Гарэцкі, Л. Гмырак. У час 1-й сусветнай вайны застаўся ў Вільні. У студзені 1915 г. разам з В. Святаполк-Мірскім і А. Луцкевічамі падпісаў зварот да нямецкіх акупацыйных улад аб выданні беларускіх газет. Быў фактычным уладальнікам віленскай «Беларускай кнігарні» і Беларускага выдавецкага таварыства Ластоўскага, курыраваў выданне школьных падручнікаў, сам удзельнічаў у іх напісанні. Уваходзіў у кіраўніцтва партыі «Хрысціянская злучнасць» (1915). Адзін з аўтараў «Мемарандума прадстаўнікоў Беларусі», у якім адстойваў права беларускага народа на нацыянальна-дзяржаўнае развіццё і які быў прадстаўлены на міжнароднай канферэнцыі ў Лазане (Швейцарыя, 1916 г.).

У 1918–1919 гг. член Віленскай беларускай рады, з сакавіка 1918 г. член Рады Беларускай Народнай Рэспублікі (БНР). Удзельнічаў у абвешчэнні 25 сакавіка 1918 г. незалежнасці БНР. У лістападзе 1918 г. увайшоў у склад Літоўскай Тарыбы. У канцы 1918 г. узначаліў Беларускае прадстаўніцтва пры Літоўскай Тарыбе, потым быў беларускім аташэ пры літоўскім пасольстве ў Берліне. З 1919 г. член Беларускай партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў (БПС-Р). Яе прыхільнікі ў снежні 1919 г. стварылі родную Раду Беларускай Народнай Рэспублікі, у якой Ластоўскі ўзначаліў Кабінет Міністраў. 17 снежня 1919 года арыштаваны польскімі акупацыйнымі ўладамі. Вызвалены ў лютым 1920 г., пераехаў у Рыгу, потым у Коўна. Разам з Т. Грыбам, К. Дуж-Душэўскім, А. Цвікевічам і інш. увайшоў у Камітэт загранічных груп Беларускай партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў. Удзельнічаў у арганізацыі партызанскага руху супраць польскіх акупантаў. Пасля падпісання папярэдніх умоў міру паміж Савецкай Расіяй і Польшчай (кастрычнік 1920 г.) у афіцыйным пасланні мірнай

канферэнцыі ў Парыжы прасіў краіны Антанты аказаць дапамогу ўраду БНР.

20 кастрычніка 1920 года на беларускай канферэнцыі ў Рызе пад кіраўніцтвам Ластоўскага створаны блок беларускіх партый для барацьбы супраць Савецкай улады і польскай акупацыі за незалежную і непадзельную Беларусь. У сувязі з разыходжаньнямі па пытаннях тактыкі Камітэта замежных груп і ЦК БПСР (П. Бадунова, Я. Мамонька) на з'ездзе БПСР у Мінску ў снежні 1920 г. выключаны з партыі беларускіх эсэраў, якія на савецкай тэрыторыі ў гэты час падтрымлівалі савецкую ўладу. Удзельнік Першай Усебеларускай канферэнцыі ў Празе (верасень 1921 г.), якая прызнала ўрад Ластоўскага адзіным законным беларускім урадам.

У 1920–1923 гг. з дыпламатычнымі місіямі наведаў Бельгію, Германію, Ватыкан, Італію, Чэхаславакію, Францыю, Швейцарыю і інш., выступаў за правы беларускага народа, асабліва ў Заходняй Беларусі. 20 красавіка 1923 года падаў у адстаўку з пасады прэм'ер-міністра.

Працаваў у Міністэрстве беларускіх спраў у Літве, выдаваў часопіс «Крывіч» (1923–1927 гг.), надрукаваў некалькі падручнікаў. Узначальваў «Камітэт 400-летняга юбілею беларускага друку: 1525–1925» (разам з Дуж-Душэўскім, А. Ружанцовым). Быў старшынёй Сувязі нацыянальна-дзяржаўнага вызвалення Беларусі, ад імя якой выступаў за выкарыстанне беларускай мовы ў богаслужэннях. Запрошаны Інбелкультам на акадэмічную канферэнцыю па рэформе беларускага правапісу і азбукі (лістапад 1926 года), на якой абраны старшынёй Графічнай камісіі і выступіў прыхільнікам кірылічнага шрыфту. Пад націскам неспрыяльных абставін (літоўскі ўрад адмовіўся фінансаваць выданне «Крывіча» і Бел. Цэнтр у Коўне, палітычны пераворот 17 снежня 1926 года у Літве) у красавіку 1927 года пераехаў у БССР.

Працаваў дырэктарам Беларускага дзяржаўнага музея, загадчыкам кафедры этнаграфіі пры Інбелкульце. З 1927 г. правадзейны член Інбелкульта, акадэмік (1928 г.) і неадменны сакратар Беларускай АН (1928–1929 гг.). Рэдагаваў «Працы кафедры этнаграфіі», працаваў у «Камісіі жывой беларускай мовы», уваходзіў у «Камісію па ахове помнікаў старасветчыны ў БССР». Арганізоўваў этнаграфічныя экспедыцыі ў розныя рэгіёны Беларусі, у час адной з іх знойдзены Крыж Ефрасінні Полацкай. Пастановамі СНК БССР 20 лістапада 1929 года вызвалены з пасады неадменнага сакратара Беларускай АН, 6

снежня 1930 года пазбаўлены звання акадэміка. Фармальнай прычынай стала публікацыя артыкула Я. Станкевіча «Дыспалаталізацыя ў беларускай мове» (1928 г.) у «Запісках аддзела гуманітарных навук», выдадзеных Інбелкультам.

21 ліпеня 1930 года арыштаваны Томскім ДПУ па справе «Саюза вызвалення Беларусі». Утрымліваўся ў турмах Масквы і Мінска. Пастановай Калегіі АДПУ СССР 10 красавіка 1931 года высланы на 5 гадоў у Саратаў. Працаваў загадчыкам аддзела рэдкіх рукапісаў бібліятэкі Саратаўскага ўніверсітэта. Паўторна арыштаваны 20 жніўня 1937 года. Ваеннай калегіяй Вярхоўнага суда СССР. 23 студзеня 1938 года «як агент польскай разведкі і ўдзельнік нацыянал-фашысцкай арганізацыі» прыгавораны да расстрэлу. Па 1-м прыгаворы рэабілітаваны ў 1988 г., па 2-м – у 1958 г.

Друкаваўся з 1909 г. (псеўд Влост, Юры Верашчака, Арцем Музыка, Сваяк, Пагашчанін, Ю. Сулімскі і інш.). У навуковай працы «Кароткая гісторыя Беларусі» (1910 г., перавыданне 1992 г.) канцэптуальна абагульніў вядомыя факты пра мінулае Беларусі з погляду ўласна-нацыянальнай гісторыі (падзеі даведзены да 1905 г.). У «Нашай Ніве» ў рубрыцы «З нашай мінуўшчыны» і ў газеце «Гоман» змясціў шэраг артыкулаў па гісторыі Беларусі. Некаторыя з іх склалі асобнае выданне «Калісь і цяпер: Гістарычна-грамадзянскія нарысы» (Вільня, 1918 г.). У пач. 1920-х гг. працаваў над «Нарысамі беларускай гісторыі», якія па сутнасці ўяўляюць сабой першую беларускую энцыклапедыю гісторыі Беларусі і складзены з розных тэрмінаў і паняццяў з беларускай мінуўшчыны (машынапісны экзэмпляр захоўваецца ў Адзеле рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі АН Літвы).

Даследаваў старажытнабеларускую літаратуру, гісторыю і паходжанне назвы Беларусь. Аўтар гістарычнай аповесці «Лабірынты» (1923), сцэнічнага эпізода з жыцця Ф. Скарыны («Адзінокі», 1923 г.). Апрацоўваў гістарычныя легенды. Выдаў «Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік» (Коўна, 1924 г.), які акрамя асноўнага лексічнага масіву ўключаў руска-беларускі слоўнік асабовых імён «Крыўскі (беларускі) іменьнік»; слоўнік тэрмінаў арніталагічных «Назовы птахаў» і батанічных – «Іменьнік расьцін»; слоўнік беларускай вайсковай тэрміналогіі «Вайсковая каманда». У 1925 г. апублікаваў «Летапісца Вялікага княства Літоўскага і Жамойцкага» паводле спісу Рачынскага. Аўтар «Гісторыі беларускай (крыўскай) кнігі» (1926 г.), якая ўяўляе сабой агляд «звыш 1000 важнейшых рукапісных кніг,

грамат, старадрукаваных кніг з пачатку зараджэння беларускага пісьма (X ст.) аж да XIX ст.».

Пасля пераезду ў БССР апрацаваў разам з М. Шчакаціхіным «Праваднік па адзеле сучаснага беларускага малярства і разьбярства» (1929), распачаў вялікую працу «Матэрыяльная культура Беларусі», якая ахоплівала перыяд ад 16 да 20 ст.

Аўтар апавяданняў, артыкулаў пра С. Палуяна, П. Багрыма, Ц. Бычкоўскага, К. Каліноўскага, В. Цяпінскага і інш., успамінаў пра М. Багдановіча, Я. Купалу, «нашаніўскі перыяд». Перакладаў з рускай (А. Талстой), англійскай (Р. Кіплінг), польскай (Э. Ажэшка, А. Валодзьскі, К. Тэтмаер), дацкай (Х. К. Андэрсен) і інш. моў.

Дакументы і матэрыялы з архіва Ластоўскага захоўваюцца ў Вільнюсе, Маскве, Мінску, Саратаве.

У 1927 г., паверыўшы ў лібералізацыю Савецкай Беларусі, вяртаецца на радзіму, дзе некаторы час працуе дырэктарам дзяржаўнага музея БССР. Ад 1928 г. В. Ластоўскі неадменны сакратар і акадэмік АН БССР.

18 ліпеня 1930 года Ластоўскага арыштоўваюць, а ў яго кватэры супрацоўнікі Дзяржаўнага палітычнага ўпраўлення правялі вобшыск. З бібліятэкі забралі шмат рукапісаў.

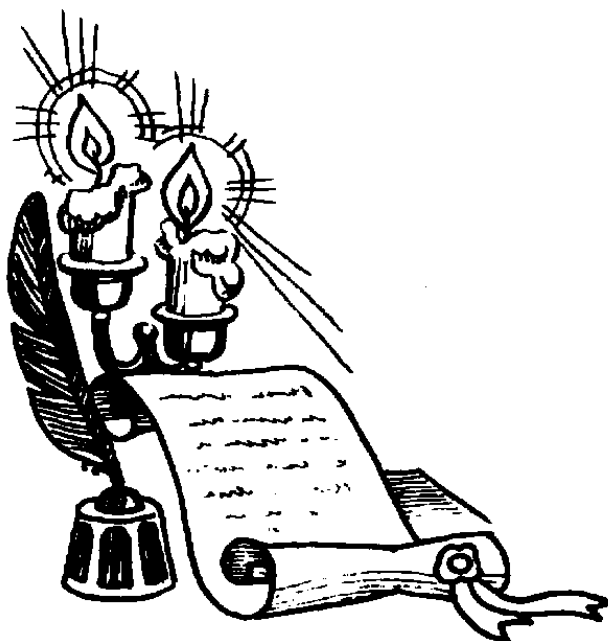
Акадэміка Ластоўскага саслалі ў Саратаў. 23 студзеня 1938 года Ваенная калегія Вярхоўнага суда СССР прыгаварыла Вацлава Ластоўскага да растрэлу. Застаецца не вядомым ці быў выкананы судовы вырак, аднак з гэтага часу сляды В.Ластоўскага губляюцца. Рэабілітаваны двойчы ў 1958 г. і 1988 г. У 1990 г. адноўлены ў званні акадэміка.

Літаратура

1. Брацук, Б. Вяртанне Вацлава Ластоўскага: (паводле матэрыялаў беларускіх даследчыкаў) / Б. Брацук // Краязнаўчая газета. – 2008. – № 40 (кастр.). – С. 2.
2. Васючэнка, П. В. Мастацкія адкрыцці Вацлава Ластоўскага на фоне сусветнай літаратуры / П. В. Васючэнка // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А, Гуманитарные науки. – 2008. – № 7. – С. 145–148.
3. Васючэнка, П. Захоплены Лабірынтам / П. Васючэнка // Роднае слова. – 2008. – № 11. – С. 3–6.

4. Вацлаў Ластоўскі (1883–1938): гісторык, публіцыст, палітык // Сто асоб беларускай гісторыі: гістарычныя партрэты / А. Мяснікоў. – Мінск: Літаратура і Искусство, 2008. – С. 172–175.
5. Вацлаў Ластоўскі // Беларускія пісьменнікі (1917 – 1990) : даведнік / [склад. А. К. Гардзіцкі]. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1994. – С. 327–328.
6. Весялуха, Н. Дзеля пані Гісторыі / Н. Весялуха // Літаратура і мастацтва. – 2012. – 31 жн. – С. 14.
7. Гурская, А. Сцяжынамі лёсу «неадменнага сакратара адраджэння» / А. Гурская // Роднае слова. – 2003. – № 10. – С. 6–10.
8. Далідовіч, Г. І ён быў са светачам... / Г. Далідовіч // Краязнаўчая газета. – 2003. – № 14 (лістап.). – С. 3, 7.
9. Мароз, К. Па еўрапейскіх мерках / К. Мароз // Літаратура і мастацтва. – 2005. – 15 крас. – С. 6.
10. Паўлавец, Д. «Я роднае мовы не кіну ў нядолі»: да 130-годдзя з дня нараджэння Вацлава Ластоўскага / Д. Паўлавец // Роднае слова. – 2013. – № 11. – С. 25–28.
11. Саверчанка, І. Акадэмік. Штрыхі да творчага партрэта Вацлава Ластоўскага / І. Саверчанка // Дзеяслоў. – 2016. – № 4. – С. 264–270.
12. Тарас, А. Вацлаў Ластоўскі. Вяшчун крывіцкай культуры / А. Тарас. – Мінск : Харвест, 2013. – 64 с. – (100 выдатных дзеячаў беларускай культуры).
13. Шамякіна, Т. «Лабірынты» Вацлава Ластоўскага і навуковыя пошукі ХХ–ХХІ стагоддзяў / Т. Шамякіна // Маладосць. – 2008. – № 10. – С. 103–110.
14. Янушкевіч, Я. Вацлаў Ластоўскі з Калеснікава між Мнютай і Аутай / Я. Янушкевіч // Памяць: гісторыка-дакументальная хроніка Глыбоцкага раёна / рэдкал.: Б. І. Сачанка [і інш.] ; мастак А. М. Хількевіч. – Мінск : БелЭн імя П. Броўкі, 1995. – С. 118–120.

Юбілейны партрэт 2018

Да 135-годдзя з дня нараджэння Янкі Маўра, 70-годдзя Святланы Алексіевіч, 220-годдзя Адама Міцкевіча, 135-годдзя Вацлава Ластоўскага

Методыка-бібліяграфічнае выданне

Выданне падрыхтавана
аддзелам бібліятэчнага маркетынгу
Лунінецкай цэнтральнай раённай бібліятэкі
Складальнік Л.Плаўсюк
Камп'ютарны набор Л.Плаўсюк
Рэдакцыя і камп'ютарная вёрстка Т. Карпуковіч